

MASAL VE ESTETİK YAPI: KIBRIS TÜRK MASALI ESTETİK ÖRNEĞİ

Havva Esra KARABACAK

Prof. Dr.

Yakın Doğu Üniversitesi / Near East University

Fen Edebiyat Fakültesi / Faculty of Art and Science

Türk Dili ve Edebiyatı / Department of Turkish Language and Literature

esra.karabacak@neu.edu.tr Orcid: 0000-0002-6096-1677

Şevket ÖZNR

Prof. Dr.

Yakın Doğu Üniversitesi / Near East University

Fen Edebiyat Fakültesi / Faculty of Art and Science

Türk Dili ve Edebiyatı / Department of Turkish Language and Literature

sevket.oznur@neu.edu.tr Orcid: 0000-0003-0498-3916

Aslı PİRO

Uzman / Lecturer

Yakın Doğu Üniversitesi / Near East University

Türkçe Hazırlık Okulu / Turkish Preparatory School

asli.piro@neu.edu.tr Orcid: 0000-0002-2747-6426

<https://doi.org/10.32955/neuissar202321679>

Özet

Masallar, yapılan çalışmalarda birer kültür taşıyıcısı, kültür ögesi olarak vurgulanmaktadır. Tüm masalların iç yapısında kendiliğinden oluşan bir estetik yapısı vardır. Çalışmanın amacı, edebiyatın estetikle olan ilişkisini ve masallarda estetik algının değişimini ortaya koymaya çalışmaktır. Estetik değerler ve edebi metin estetik özelliklerin tanımlanması ve bu doğrultuda bir masal okunurken, anlatılırken hangi estetik değerler nasıl dikkate alınmalıdır? Sorusunun cevabı aranarak estetik ile masal ilişkisi üzerinde durulmaktadır. Estetik değerler farklı yaklaşımlarla incelenerek masala hangi açılarından bakılması gerektiği hususunda değerlendirmeler yapılacaktır. Estetik değerlerle, güzelle ve iyi olanla edebi bir metnin örtüşmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Yöntem olarak, sanat ve estetiğin birbiri ile olan ilişkisi anlatıldıktan sonra sanat ve estetik ayrı ayrı anlatılmış, estetik değerler üzerinde çalışma ve uygulamaya ağırlık verilmiştir. Sanat, estetik ve estetik değerlerin geçmişten günümüze kadar yapılan tanımları üzerinde durularak masalla ilişkisi irdelenmiştir. Estetiğin temel kavramları masal üzerinden değerlendirilmiştir.

Estetiğine öznel bir yaklaşımla, bir sanat eserinden ya da bir tabiat manzarasından haz duyulmasının masala ve masaldaki kişilere nasıl yansıdığı üzerinde durulmuştur. Bir sanat eserini değerlendirmek, ondan zevk duymak ancak belirli kişilere özgüdür. Bu eylemleri yapmak için insanın belirli bir bilgi birikimine sahip olması gerekir. Estetiğin temel ögesi beğenme yargısıdır. İnsanlar hiçbir pratik amaç gözetmeden, yalnızca hayranlık duygusuyla doğayı seyrettikleri gibi masal okurken de bu durum ön plana çıkar. Çocuğun görme, duyma, duyumsama, düşünme, düşünme ve sezme yetilerinin harekete geçmesi, hayalde canlanan resimlere bakması, kendilerince yeni masallar oluşturabilmesi, çocuğun renkli ve hareketli dünyasına resmin anlatım diliyle girmesini sağlar, buradan hareketle masalların içerisindeki yaratıcı unsurların ortaya çıkarılmasıyla çocukların dil gelişimlerini destekleyen unsurlara dikkat çekilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs Türk Masalı, masal çözümlemesi, estetik, kültür, estetik yapı

FAIRY AND AESTHETIC STRUCTURE: A CYPRUS TURKISH TALE EXAMPLE OF AESTHETICS

Abstract

Tales are emphasized as cultural carriers and cultural elements in the studies. All fairy tales have an aesthetic structure that occurs spontaneously in their internal structure. The aim of the study is to try to reveal the relationship between literature and aesthetics and the change of aesthetic perception in fairy tales. Defining aesthetic values and literary text aesthetic features and in this direction, which aesthetic values should be taken into account when reading and telling a fairy tale? The aim is to focus on the relationship between aesthetics and fairy tales by looking for the answer to the question. By examining different approaches to aesthetic values, it will be revealed through compilations from which perspectives the fairy tale should be viewed. It has been tried to ensure that a literary text overlaps with the aesthetic values, the beautiful and the good. As a method, After the relationship between art and aesthetics was explained, art and aesthetics were explained separately, working on aesthetic values and practice gained weight. The definitions of art, aesthetics and aesthetic values from the past to the present have been emphasized and their relationship with the tale has been examined. The basic concepts of aesthetics were evaluated through fairy tales.

With a subjective approach to aesthetics, it has been emphasized how the feeling of pleasure from a work of art or a natural landscape is reflected in the fairy tale and the people in the fairy tale. Evaluating and enjoying a work of art is unique to certain people. In order to do these actions, one must have a certain amount of knowledge. The basic element of aesthetics is the judgment of liking. This situation comes to the fore when people read fairy tales just as they watch nature without any practical purpose, just with a sense of admiration. The child, who is constantly in search, can develop his aesthetic point of view through literature. Activating the child's ability to see, hear, feel, dream, think and intuit, look at the pictures that come to life in the imagination, create new tales by themselves, enable the child to enter the colorful and dynamic world of the picture with the expression language of the picture. will contribute.

Key words: *Turkish Cypriot Tale, tale analysis, aesthetics, , culture, aesthetics form.*

Giriş

Masallar, her millet için önemli bir kültür unsurudur. Yapıları itibarıyla ait oldukları dilin halk arasındaki biçimini en saf şekliyle yansıtır. Masallar, farklı konularda olmalarına rağmen değişmeyen ortak yapıya sahiptirler. Halk masallarının sentaktik yapısının incelenmesiyle, biçimbilim açısından genel dil yapısına ait sistem ortaya çıkacaktır. Bu, kültürden kültüre değişkendir. Ancak, tüm masallardaki ortak yön geçmişe ait anlatım özelliği taşımalarıdır. Bu biçimlerin incelenmesi ise diller arası veya lehçeler ya da ağızlar arasında önemli dilbilimsel karşılaştırmaları sağlamanın yanı sıra dilbilimin de bir parçası olan önemli bir dil yapısını karşılamaktadır. Bazen bir olay örgüsü, bazen kişi, zaman, mekan, nesne anlatımı bazen de bir karşılıklı konuşma, ait olduğu kültürün önemli bir unsuru olan dilin genel yapısını ortaya koyar. Masal yapılarında bulunan kişiler arasındaki konuşmalar ve masalda geçen olayların aynı zamanda sosyolojik boyutunun da olduğu bir gerçektir. Masallar, yapılan çalışmalarda birer kültür taşıyıcısı, kültür ögesi olarak vurgulanmaktadır. Tüm masalların iç yapısında kendiliğinden oluşan bir estetik yapısı vardır (Arıcı, 2016: s. 1020).

Estetik değer de estetik bütünlüğün zorunlu koludur. İnsan, estetik objeyle, yani sanat eseriyle bir ilgi içine girdiği zaman, ona bir değer yükler. Bu değeri, güzel, iyi, doğru veya yararlı kelimelerinden biriyle ifade eder. Burada öncelikli olarak güzel değerini ortaya konulmasıdır. Her masal bir anlatım topluluğudur. Bu topluluk masala dağıtılmış bir şekilde bize yansır (Güngör, 2010:s. 40).

Amaç

Çalışmada amaç, estetik değerler ve edebi metin estetik özelliklerin tanımlanması ve bu doğrultuda bir masal okunurken, anlatılırken hangi estetik değerler nasıl dikkate alınmalıdır? sorusunun cevabı aranarak estetik ile masal ilişkisi üzerinde durmaktır. Masaldaki estetik yapı genel olarak incelenerek, masala hangi açılardan bakılması gerektiği derlemelerle ortaya konulacaktır. Estetik değerlerle, güzelle ve iyi olanla edebi bir metnin örtüşmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Estetik ve estetik değerler çağlar boyunca sanatla ilişkili olduğu için önce sanat faaliyetine açıklık getirilmiş sonrasında estetik konusu üzerinde durulmuştur. Yöntem olarak, sanat ve estetiğin birbiri ile olan ilişkisi anlatıldıktan sonra sanat ve estetik ayrı ayrı anlatılmış, estetik değerler üzerinde çalışma, uygulama ağırlık kazanmıştır. Masallar da uygulama alanı olmuştur. Estetik algı değişimi bu konuda yazılan kaynaklar doğrultusunda verilmiştir (Sarıyüce, 1979: s.8534). Sanat, estetik ve estetik değerlerin geçmişten günümüze kadar yapılan tanımları üzerinde durularak masalla ilişkisi irdelenmiştir. Estetiğin temel kavramları masal üzerinden değerlendirilmiştir. Estetiğe öznel bir yaklaşımla, bir sanat eserinden ya da bir tabiat manzarasından haz duyulmasının masala ve masaldaki kişilere nasıl yansıdığı üzerinde durulmuştur. Bir sanat eserini değerlendirmek, ondan zevk duymak ancak belirli kişilere özgüdür. Bu eylemleri yapmak için insan belirli bir bilgi birikimine sahip olması gerekir. Estetiğin temel ögesi beğenme yargısıdır ve ancak düşünen varlıklarda bulunabilir. İnsanlar hiçbir pratik amaç gözetmeden, yalnızca hayranlık duygusuyla doğayı seyrettikleri gibi masal okurken de bu durum ön plana çıkar (Bilkan, 2001: s. 55). Masalda zaman zaman insanların gerçekte var olmayan bir şeyi zihinlerinde canlandırmaları sağlanır. Bu güzel sanatların pek çok dalında bulunmaktadır. Özellikle resim, müzik ve şiir gibi dallarda bu durum en üst seviyelerdedir.

Estetik yapıyı zaman ve mekan desteklemektedir. Kıbrıs Türk masalları mekan konusunda çok fazla değişiklik göstermektedir. Günlük yaşamda olağan yerleşim birimlerinden biri olduğu gibi otunu, yaprağını, hayvanını bilmediğimiz düş ülkesi de olabilmektedir. Örneğin saraylarda, köşklere gezinirken bir de bakmışsınız yabancı ülkede dolaşmaktasınız (Güneşli & Konedralı, 2008: s.76).

Estetik yargılar bilgiler gibi kavramlara değil insanların duygularına bağlıdır ve mantıksal kurallara bağlanamaz. O, insanların zihin ve hayal güçlerinin özgür ve uyumlu bir birleşimi içinde ortaya çıkar. Bireye estetik duyarlılık kazandırmada en önemli zaman dilimi çocukluk dönemidir. Bu dönemde kazanılan yaşantılar, okunan kitaplar hayatta kalıcı izler oluşturmakta ve çocuğun geleceğini düşünsel olarak belirlemesinde oldukça etkili olmaktadır (Sever, 2003:s. 45). Bu yüzden özellikle çocuklara hitap eden edebi eserlerin estetik değerlerinin son derece önemli olduğu gerçeğini göz ardı etmemek gerekir. Çocuklar okumaya başladıktan ve bu konuda ilerlemeler gösterdikten sonra sürekli olarak edebiyat eserlerinden yararlanmak ihtiyacını duyarlar. Bu ihtiyacını giderebilmek için sürekli arayış halinde olan çocuk, edebiyat aracılığıyla estetik yönden bakış açısını geliştirebilir ve beğeni seviyesini yükseltebilir (Boratav, 1998: s. 100-101). Masalın doğal kurgu özelliğine uygun olarak çocuğu bazen eğlendirmesi, bazen heyecanlandırması, bazen de

düşündürmesi masalların estetik yapısını oluşturduğu bir gerçektir. Çocuğun görme, duyma, düş kurma, düşünme ve sezme yetilerinin harekete geçmesi, hayalde canlanan resimlere bakması, kendilerince yeni masallar oluşturabilmesi, çocuğun renkli ve hareketli dünyasına resmin anlatım diliyle girmesini sağlar, masalların estetik yapısı içerisinde onların yaratıcılıklarını ortaya çıkararak dil gelişimlerine de katkı koyacaktır.

Yöntem

Bu çalışmada, eğitimde önemli bir etkiye sahip olduğu düşünülen masalları, çocukların toplumsal gelişimine katkıları bağlamında estetik yapı, biçim ve sözdizimi bakımından değerlendirmek amaçlanmıştır. Bu amaçla, Kıbrıs Türk Edebiyatından seçilmiş kısa masallardaki unsurlar üzerinde değerlendirmeler yapılacaktır.

Araştırma Modeli

Masalların dil ve söyleniş biçimi olarak açık, akıcı, kulağa hoş gelen, müzik esintili yapıya sahip olmaları, onların estetik yönünü ortaya çıkarmaktadır. Masalın bu özelliği diğer türlerde olduğu gibi halk dilinde işlenmesinden gelmektedir. Masallar üsluplarının sağlam ve etkililiği sayesinde hem çocuklar hem de büyükler için çok yönlü bir eğitim aracı durumundadır. Model olarak birkaç kısa Kıbrıs Türk masalı incelenmiştir.

Veri Yorumu

Anonim halk edebiyatının önemli eserlerinden biri olan masal Habeşçe *mesl*, Aramice *maslâ*, İbranice *mâsâl* ve Arapça *mesel*, *mâsâl* kelimeleriyle karşılanmaktadır. Türkçe Sözlükte *genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen, çoğunlukla insanların veya tanrıların başından geçen olağan dışı olayları anlatan hikaye, öğüt verici ahlak dersi veren alegorik eser* olarak tanımlar. (Türkçe Sözlük, 2005: s. 20)

Masal için çağdaş lehçelerin bazılarında Kazan Türkçesinde *ertek*, *ertegi*, Uygur Türkçesinde *çöçek*, Azeri Türkçesinde *nakıl*, Kazak Türkçesinde *şabuv*, *şabis*, Kırgız Türkçesinde *at çabû*, Özbek Türkçesinde *ertek*, Başkurtçada ve Tatar Türkçesinde *ekiyet*, Çuvaşçada *hallap*, Türkmen Türkçesinde *erteki* kelimeleri kullanılmıştır. Pek çok yazar tarafından hikaye, efsane, menkıbe, kıssa, fabl, atalar sözü, tekerleme karşılığında kullanılmıştır.

Masal genel olarak bilinmeyen bir yerde bilinmeyen şahıslara ve varlıklara ait olayların hikayesidir. Masallarda –miş’li geçmiş zaman ve geniş zaman kullanılmıştır. *Bir varımış, bir yoğumuş, innallahdan kimse yoğumuş.* = Bir varmış bir yokmuş, Allah’tan başka kimse yokmuş. *Bir zamannar memleketin birinde varımış bir ayle.* = Bir zamanlar memleketin birinde bir aile varmış gibi... Hayalî-gerçek, maddî-manevî birtakım konu, olay, motif ve unsurlar eğlendirirken eğitmek düşüncesinden hareketle özgür bir zaman içinde anlatılır. Masal kahramanları insanlar, hayvanlar, bitkiler, maddî unsurlar, hayalî yaratıklar, yalın fikirler (iyilik, kötülük, güzellik...) gibi akla gelen her şeydir (Öznur, 2004, 90). Dini ve batıl inançlardan bağımsızdır. Anlatılanların hayal yaratacağı bellidir. Dinleyen de bunu bilir. Masalı efsaneden, hikayeden ve destandan ayıran en önemli nitelik de budur. Sadece çocuklar için değil, okur yazar olmayan halk için de roman ve hikaye niteliğindedir. Masallar, örnek yaşam durumları sunarak ve içindeki kahramanların çatışmalarından hareketle bireyleri toplumsal anlamda eğitir. Çocuklar, masallar aracılığı ile farklılıkları özümser; insan ilişkilerine, duygu ve düşünce örneklerine tanıklık eder, karşılaştırma yoluyla öteki insanlara göre kendini tanıır ve kişilik özelliklerini keşfeder (Alpöge, 2003:s.33).

Kıbrıs masalları bir başlangıç, bir asıl masal ve sonuç olmak üzere üç kısımda biçimlenmiştir. Başlangıç genellikle bir tekerlemedir. Masallar aslında bir düz yazı biçimidir. İçinde sık sık şiirsel özellikler gösteren biçimler görülmektedir. Asıl masal dışında tek başına önemi olan olayları bağlamak ve ilgiyi yenilemek amacıyla küçük anlatım biçimleri kullanılabilir. Sonuç bir tiyatro gibi genellikle de bir tekerleme ile biter. Genelde masallar kısadır. Kolay anlaşılması için anadilin bütün inceliklerini yansıtır. Halk diliyle yazılmışlardır. Cümleler kısa, canlı, kolay anlaşılır, amacı aktarır biçimde sıralanmıştır. Atasözleri, deyimler, ikilemeler, yansıma kelimeler ve diğer kalıplaşmış anlatımlar masalların doğal bir şekilde söylenmesini sağlar.

Masallar, hayal içerikli hikayelerdir. Masalı anlatan kişi, sınır tanımayan bir hayal gücüne sahiptir ve masalı doğaüstü kişilerle ve olaylarla doldurmaktadır.(Boratav, 1991: s. 276). Masallar, tarih boyunca değiştirilip yeniden biçimlendirilmiştir. Ağızdan ağza aktarılırken eklemeler veya çıkarmalar olmuştur. Toplumların inançları, değer yargıları masalların anlatım biçiminin içine yerleştirilir. Kıbrıslı Türkler ve Rumlar yıllar boyu Ada üzerinde yaşamışlar, her yönden birbirlerini etkilemişlerdir. Kültür alışverişinde bulunmuşlardır. Tabii olarak burada dil de etkilenmiştir (Yorgancıoğlu, 1980:s. 15).

Kıbrıs Türk masallarında yaşadığımız çevrenin belirli meslek guruplarına mensup kişiler sıkça görülmektedir. Bakkal, çiftçi, işçi vs.... Türkiye masallarında az görülen Papaz veya Papaz karısı karakteri Kıbrıs masallarında çok görülmektedir. Kıbrıs Rum masallarında da benzer tipler görülmesine rağmen, farklı olarak kutsal karakterler de işlenmektedir.

Kıbrıs Türk masallarında tekerlemeler, ikilemeler, kalıplaşmış ifadeler bulunmaktadır. İkilemeler, ahım şahım bir şey değil, badin badin gitmek, al gözüm ver gözüm, aygı baygın olmağ, aynı bez aynı tarağ, aynı gazan aynı gepçe, boyuna posuna bakma, bir kaşık suda kıtır kıtır boğulmak, cart curt etmek.....biçimindedir. Tekerlemeler ise derenin bu başına ektim bir dönüm kekere mekere, derenin öbür başına ektim bir dönüm kekere mekere, neler geldi neler geçti felekten, develer un oldu geçti elekten deyip masala başlayalım.....biçimindedir. Giriş bölümünde genellikle tekerlemeler bulunur. Tekerleme yoksa, memleketin birinde, vakti zamanın birinde, illallahtan başka kimse yokmuş., bir varmış iki yokmuş., bir varmış bir yokmuş., evvel zaman içinde gibi kalıplaşmış sözler bulunur. Bitişte ise onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevitlerine, ben de bıraktım da geldim., a canlarım bıraktım kötü devi geldim buldum sizi, murat aldılar murat verdiler, güle güle yaşamışlar, 40 gün 40 gece düğün yapıp veya şenlik yapmışlar. gibi kalıplaşmış sözler bulunur. Sayılar da masalarda önemlidir.üç ağıllı, üç elma, üç oğlan....., yeddi devin derisi, yeddi sene, yeddi kuyu altın....., dokuzunun da el bağlı....., kırk gün, kırk gece, kırk gün yas.....gibi.

Vaktin birinde diye başlayan masal(di'li geçmiş zaman) ifadesi ile devam eder. Soru ifadelerine verilen cevaplar dedi veya demiş kelimeleriyle sonlandırılır. Gel zaman git zaman ifadesi zaman geçtikten sonra şeklinde açıklanarak masal geliştirilmeye başlanır. Kıbrıs ağzının soru eki olmadan vurguyla belirtilen soru ifadesi Kıbrıs Türk masallarına ayrı bir akıcılık, üslup özelliği katar. Pek çok masalda olduğu gibi öyle oldu ifadesi masalın anlatımında tekrarlanır. Anlatılan olayı tamamlar. Devrik cümleler Kıbrıs ağzı ile iç ve doğu Anadolu ağzlarının genel söyleyiş biçimidir. Kıbrıs ağzında geniş zaman bazen anlatım dışı kullanılmıştır. Masalarda da sıkça görülmektedir. Kendi kelimesi konuşma dilinin en akıcı biçimiyle masalarda görülür. Bazen anlamı pekiştirmek amacıyla, bazen kendi dönüşlülük zamiri olarak bazen de boş olarak yani anlama herhangi bir katkısı olmadan kullanılır. Ya cümle başı edatı veya bağlaç *ne oldun ya* tarzındaki cümlelerde yine anlamı pekiştirmek için kullanılır. *Ama* bağlacı *yani* anlamında sıkça kullanılmıştır. *Bulli çıktığı yumurtayı görmüş da demiş ama ben bundan çıktım?*=Tavuk çıktığı yumurtayı görmüş de *yani* ben bundan mı çıktım diye, sormuş.

Masallar çok renkli olaylar içermekte, olağanüstü çeşitlikler göstermekte, ancak aynı biçimselliği taşımaktadır. Örneğin, zayıf bir kahramanın bir eksikliğe maruz kalması, kötülöklere uğraması, kötülerin engellemelerine rağmen iyilerin devreye girmesi, iyilerin kötülerini yenmesi ve mutlu sona ulaşması gibi ortak cümlelere rastlanmakta, tezat içeren cümle yapıları ortaya çıkmaktadır. Masallardaki kişiler birbirlerinden farklı olmalarına karşın, yaptıkları eylemler birbirine benzer (Öznur, 2002:s.156). Biçimbiliminde masalların temel işlevlerini masal incelemeleri konusunda daha önce yapılmış çalışmalar belirler. Masalın kökeni, doğuşu, kaynakları masalın dilbilimsel yapısının oluşmasını sağlamaktadır. Burada örnek olarak verilecek olan masalarda Kıbrıs ağzının ses ve yapı özellikleri korunmuştur. Bu tarz incelemelerde dil, lehçe veya ağzın orijinal özelliklerinin korunmuş olması gerekir. Çünkü masallar etkileşime uğramamış dil metinleridir.

Aşağıda, Kıbrıs ağzı hiç bozulmamış Kıbrıs Türk masallarından seçilmiş ve üzerlerinde değerlendirmeler yapılmıştır.

ÇIK AĞAMIZA (Yorgancıoğlu, 1998: s.117)

Bir varımış, bir yoğumuş. anlatım biçimi Türk masallarının genel başlangıç yapısıdır. Ağız özelliği olarak ses değişikliğinin(varımış, yoğumuş) dışında yapı korunmuştur.

Zamanın birinde bir gocagarı varmış. Bir gün süpürürkane bulmuş bir pakla. Burada süpürürkane kelimesi zaman gösteren bir ifadedir. Süpürürken, süpürdüğünde zaman ifadesidir. -ken zarf-fiili -a ekiyle genişleyerek oluşturulmuş bir şekildir.

Masallar çoğunlukla halk içinden çıkıp yine halk için anlatılan türler olduğu için onların dillerinin yalın bir şekilde olması doğaldır. Bütün dünya masalları gibi Kıbrıs Türk masalları da dilsel olarak bu özelliktedir. Anlatımda betimlemeler oldukça az yer alır. Masalın bütününe oldukça hareketli bir dil hakimdir. Böyle olunca da betimleme değil, eylem ağırlıklıdır. Genellikle sıfatlar az kullanılırken fiiller çok kullanılır. Bu da hareketliliği sağlayan temel öğelerdendir.

-Bir paklayı yemek olmaz, bir paklayla garın doymaz demiş. Götürüp paklayı havlının bir kenarına ekmiş. Çok geçmeden pakla boy atmış. Böyümüş, gökyüzüne çıkmış. Bu kadar böyüdüğüne göre herhalde yüklendi demiş gendi gendine ve çıkmış üsdüne. Bir da bakmış bir gonak. Çalmış kapuyu girmiş içeri. Bakmış bir sürü tavuşancık. Kimisi çamaşır ikar, kimisi bulaşık ikar, kimisi da temizlik yapar. Sormuş :

-Siz naparsınız böyle?

-Çık ağıma demişler gene. Çıkmış üst gata ağalarını bulmuş.

-Hoş geldin, demiş ağaları. Sana bir soru sorayım müsadene varısa. Yazı mı seven, gışı mı seven?

-Yazı da severim demiş gocagarı, gışı da. Yazda güneş her tarafı ısıdır, gışda da yağmur yağar her taraf sulanır, etraf yeşerir.

Masallar öncelikle sözlü edebiyatın ürünleri olarak konuşma dilinin doğallığı içinde gelişmiş bir türdür. Bu özelliği ile akıcı ve rahat anlaşılır bir dile sahip olmuştur.

Ağaları emretmiş, gocagaraya biriki darcık hediye vermişler. Gocagara almış evine gitmiş. Kapularını kapadıp darcıkları boşaltmış. Hep kıymetli daşlar, gümüşler, altınlar, zümrütler. Gocagara zengin olmuş kısaca.

Gomşularından biri nasıl olduysa durumu öğrenmiş. O da çıkmış paklaya ona da versinner. Ağa ona da aynı soruyu sormuş.

Anlatım biçimi olarak anlatılan geçmiş zaman kullanılmıştır. Bütün Türk masallarında olduğu gibi devrik cümleler çoğunluktadır. Soru cevap anlatım tekniği çoğunluktadır. Ayrıca, pakla, böyümek, gendi gendine, ikar(yıkar), gonak, havlı(avlu), garın, seven, yılannar, da, kaçmak, darcık, gocakarı, sevincila... gibi kelimelerde Kıbrıs ağzının önemli ses özellikleri görülmektedir.

Kıbrıs Türk masallarının en önemli özelliği formelleridir (söz kalıplarıdır). Örneğin, Bir varmış, iki yokmuş, illallahtan başka kimsecikler yokmuş, memleketin birinde, vakti zamanın birinde... diye formellerle masallara başlanmaktadır. Sona varıldığında da tıpkı başta olduğu gibi söz kalıpları kullanılmaktadır. Masalların sonlarına baktığımızda şu formelleri görmekteyiz. Ben de bıraktım da geldim; gökten üç elma düştü, birini meseli toplayıp söyleye yedi, birini gelinle güveyi yedi, birini de sizlere getirdim, onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine, kırk gün kırk gece düğün yaptılar vs.' Anlatım sırasında da epeyce formel kullanılır. Örneğin, sadece bir yerden bir yere gitmek için bile 'tabanları yağlamış, koşa koşa kaçmış, onda basmış bunda bulunmuş, yel yepelek koşmuş, git gitmemesine git gitmemesine yürümüş' gibi birçok formel kullanılabilir. (Gökçeoğlu, 2005: s. 20)

ADAMIN FENDİ (Yorgancıoğlu, 1998: s.205), (Öznur, Sadrazam, 2004: s. 60)

Bir adam yolda giderken bir teneke kutu buldu. Kutu kapalıydı. Açdı kutuyu merakdan. Açarkandan bir iri ilân sarıldı adamın bağzına. Meğer teneke kutuya girdiği için yemin etmiş.

-Ben kutudan çıkar çıkmaz garşımdaki ilk cannıyı sokacam.

-Dur, demiş adam. Bu haksızlıktır. İsdersan yola düşelim. Rasgeleceğimiz üç canlıya soralım. Eğer onnar soksun derse, gabulum. Beni sok, demiş adam. Bu teklif ilânın hoşuna gitmiş. Çünkü eminidi ki hepsi ondan taraf olacak.

Masallarda geçen teşhis, teşbih, istiare (özellikle hayvan masallarında) mecaz ve kinaye gibi edebi sanatlar, masalların dil zenginliğine önemli katkı sağlamakta ve masalların gücünü artırmaktadır. Deyim, atasözü, özlü söz ve sembolik kelimeler de bu konuda katkı koymaktadır.

-Tamam dedi, gabul ettim. Düşmüşler yola. Önce bir öküze rasladılar. Ona sordular:

-İnsanı soksun, mustahakkıdır, demiş. Ben bir ömür hizmet ettim insana, şimdi yaşlandım deye beni sokağa attı. Yola devam etmişler. Bu defa bir eşeğe rastladılar. Ona da annattılar durumu. O da öküzün söylediğini söyledi. Tekrar yola düşdüler. Bu defa bir tilkiye rasladılar. Ama adam erken davranıp, gendini desteklerse ona iki tavuk vereceğini söyler. Tilki söz mü der. Adam söz der. Tilki iki pençede ilâni halleder. Hade der adama senda sözünde dur. Bu masalda karşılık verme tekniği kullanılmıştır. Karşılıklı cümleleri şartlı ifadeler tamamlamıştır. Bu da özellikle kısa masallarda anlatımı daha etkili yapar. Güzellik ve estetik değeri anlatılmıştır:

-Sen benim hayatımı gurtardın, ben da sana iki tavuğu az gördüm. Daha çok getirdim, dedi adam. Ama torbada iki dane tazı varıdı. Onnara da bu tilkide yaman post var. Bana onu getirirseniz, size bu akşam ziyafet var dedi ve tazıları saldı. Tilki şüpelendi ama geç galdı. Tazılar onu iki adımda yakalayıp boğdu. Böylece insanoğlu bir daşda üç guş vurdu...

Masalların eğitici yönleri ağır basar, bu yönüyle didaktik eserlerdir. Masallarda herhangi bir şeyi kanıtlama amacı güdülmez. Burada böylece insanoğlu bir daşda üç guş vurdu... Masallarda iyilik, dürüstlük, yardım-severlik, alçakgönüllülük, cesaret gibi iyi erdemler övülür; cimrilik, kötülük, fenalık gibi kötü huylar ise eleştirilir. Masallarının neredeyse tamamında bu erdemler ön plana çıkarılır.

GABAK GIZ (Yorgancıoğlu, 1998: s.155-156), (Gökçeoğlu, 2005: s. 8—81)

Evvel zaman içinde, galbur saman içinde, develer dellâlikan, pireler berberikan, ben bubamın beşiğini tıngır mingır sallarıkan, usandım hızlı yittim. ifadesi genel olarak Türk masallarının başlangıç ifadesidir.

Biçimsel ve içeriksel yapı birlikte değerlendirilmeli; içeriksel yapı çocuğun düşünce ve hayal dünyasına uygun olmakla birlikte, bunu tamamlayan bir unsur olan biçimsel görünüş, kitap resimlerinin seçimine estetik değer açısından dikkatle eğilmeli ve sanatın kişide zevk oluşturma, kişiye haz verme düşüncesiyle yapılması için hedefler belirlenmelidir.

Bubam düşdü beşikden, gorkdum gaşdım eşikden, gittim uzun yollara. Düşdüm fena hallere. Çok koşdurdum yoruldum soñ bir kesman(yalnız) yer buldum. Döndüm bagdım arkaya kimseler yok. Durdum da nefes aldım. Bakdım bir acayıp mahalle. Evler guru duvardan. Bir gocamanın bir gocagari yan yana gideller. Yaklaşdım selâm verdim, selâmımı almadılar. Bana bir tuhaf baktılar. ifadesinde başlangıcı tamamlayan kısa cümlelerden oluşan ve arka arkaya 1. teklik şahıs özneli cümlelerin bulunması da özellikle ağızlara ait masallarda tekrarlanan ifadelerdir.

Adam dedi garısına:

-Sakin ola gonuşma, bu deliganni bizim memleketten değil. Hızlı hızlı yürüyüp gittiler. Ben da peşlerine. Bakayım napacaklar.

Meğerlim bunnar bir garı gocaymışlar da dileniller. Kimileri bir parça ekmek verir bunnara kimi-leri bir parça kattık. Allah razı olsun deller, bir başgasına gideller. Gide gide vardılar bir bahceye. Eşek do-labda koşulu habire döner. Su akar evleğe gider. Evlekde beş on kök gabak ekili. Bahceci suyla gurdalanır.

Anlatım kısa, akıcı, anlaşılır ve özündür. Olay örgüsü belirgin bir şekilde kısa zaman içinde şekillenir. Yabancı kelimeler veya anlamayı zorlaştıracak süslü anlatımlar pek görülmez. Konu, olay, yer ve zaman ölçütlerine dayanır. *Esselâmün aleyküm, golay gelsin, bereketli olsun* ifadeleri kalıp sözlerle estetik yapıyı desteklemektedir. Sanatsal masalarda estetik yapı öne çıkmaktadır.

Bahceci bakar bulsun bir balkabağı versin bu ihdiyarlara gaynatsınnar. Bulamaz. Bir daha bakar.

-Allah Allah der n'oldu da gayboldu gabaklar üsdünden, der bir tane taze gabak bulamaz. Ama bu ihdiyarları da eli boş yollamak isdemez. Tohumluk deye bıragdığı bir gırmızı gabağı keser, götürür ihdi-yarlara uzadır.

Masallar anlatıldıkları dilin en doğal şekline bürünmüşlerdir. Masaldaki çeşitli dil unsurları (devrik cümleler, benzetmeler, deyim ve atasözleri) konuşma dilinin samimiliği içerisinde ortaya konmakta bu da türün doğallığına katkı yapmaktadır

Devrisi sabah gakmışlar, kadın demiş:

-Be herif, böyün gidelim gomuşu köye, berkim veriller bize bicez okka un da yaparık gabak bittası.

-Tamam demiş adam, madem öyle den gidelim amma eyleden sıra bir yere gitmem, isderim gabak büreği yapasın ona göre.

Türk masalları dinden gelen tevekkül duygusunu güçlendirerek insanların kadere boyun eğmesini kuvvetlendirmiş ve dolayısıyla olumsuz durumlar karşısında sabır telkin etmiştir. Bu durum insanların yaşamını güzel ve mutlu kılmıştır. Masalların sonunda genelde iyiler kazanmakta, iyilikler ve güzellikler ödüllendi-rilmektedir.

-Eee bunun sebebini bilmek lâzım demiş adam. Durup dururken bu yemekler nerden çıkar. Bak-mışlar bakmışlar ne goca ne da garı annamamış nerden geldiğini bu yemeklerin. Ama yeyemeyecekleri gadar çok yemek çıkmaya başlamış. Onun için bunnar da gendileri gibin olan gomuşularına bol bol yemek dağıtmaya başlamışlar.

Hani derler ya bazılarının ağzında pakla islanmaz. Bu iñsannar da öyle. Aha veriller size da yer-siniz garnunuz doyar. Eee lâzım dellâl düdük gurasınız. Başlasınnar söylensinner ki filânın evinde trabez durmadan yemek dolar. Dolu tabağı alır almaz başga yemek dolu tabak bulunur drabezde. Ağzdan ağza padişahın oğluna gadar gidmiş bu haber.

-Olmaz öyle şey demiş, hiç drabez gendi gendini donadır?

-Donadır demişler buna. İnanmazsan gılık değişdir da gel gendin gör.

Bunun için seçilen masal örneklerinin akıcı üslûp ve anlatımı, kısa ve uyaklı cümle yapısı, “güzellik, iyilik, doğruluk” gibi estetik değerleri ele alması vb. özelliklerinden yararlanılarak bir yandan çocuğun hayal gücü, yaratıcı ve eleştirel düşünme becerisi geliştirilebilir. Bu noktada seçilecek masal örneklerinin, tamamen ilgi çekici ve sürükleyici olmasına özen gösterilmelidir. Özellikle öğrencilerin ilgisini, daha çok onların duygularına hitap edebilen, içerisinde kendilerini bulabilecekleri, kahramanların yerine kendilerini koyabilecekleri vb. ilişkiler ağı içerisinde olabilecekleri metinler çekmektedir. Metinler özellikle “iyilik, doğruluk, dostluk, arkadaşlık”, gibi estetik ve etik değerleri ele almalıdır. Böylece hem çocuklarda estetik zevk oluşturulacak hem de olumlu kişilik özellikleri kazandırılmış olunacaktır.

-Aha size bir galbur altın bana bu gırmızı gabağı verin demiş. Hatta aha size bir da gonak. Almış bu gırmızı gabağı gitmiş gendi gonağına. Goymuş gabağı aşevine. Gendi da saklanmış bir dolabın içine bakayım neler olur. Gaş gararınca bakmış gabağın içinden bir kız çıkmış ki sorma. Aya der sen dur da ben doğacam. Üsdünü başını düzeltmiş gız, çarçapuk edrafi süpürmüş, silmiş ondan sora da trabezi(masa)

gurmuş. Envai çeşit yemekler. Sora da kölge gibin girmiş gabağın içine. Oğlan oturmuş drabeze yemiş içmiş. Devrisi akşam gene aynı hikâye. Gene yemiş içmiş oğlan amma gızın güzelliğne da yanmış. Düşünür napsın da bu gız gendinin olsun. Garar vermiş bir gülinc alsın gene saklansın dolaba gız çıkınca parçalasın gabağı da gız girecek yer galmayınca ona galsın.

Bunun için seçilen masal örneklerinin akıcı üslup ve anlatımı, kısa ve uyaklı cümle yapısı, “güzellik, iyilik, doğruluk” gibi estetik değerleri ele alması vb. özelliklerinden yararlanılarak bir yandan çocuğun hayal gücü, yaratıcı ve eleştirel düşünme becerisi geliştirilebilir. Bu noktada seçilecek masal örneklerinin, tamamen ilgi çekici ve sürükleyici olmasına özen gösterilmelidir. Metinler özellikle “iyilik, doğruluk, dostluk, arkadaşlık”, gibi estetik ve etik değerleri ele almalıdır. Böylece hem çocuklarda estetik zevk oluşturulacak hem de olumlu kişilik özellikleri kazandırılmış olunacaktır.

-Allah sizden razı olsun, bir düzzina çocuğunuz olsun deller. Eşref saatına denk gelir duaları kabul olur. Bunnarın altı oğlan altı gız on iki dane evlatları olur. Hepsi mesud yaşallar. Anlatım tarzı, genel olarak Türk masallarına hakim olan bir yapıdır. Ve masalların sonunda gökten düşen *üç elma* vardır. Biri anlatana, biri dinleyene diğeri de masalın gerçek sahibine... Bu yapı bazı sözdizimi incelemelerinde üçleme şeklinde ele alınır.

Kim bu meseli beğendiysa onun olsun dediler... Masalların sonunda masalları sahiplenme ifadesidir.

Bireylerin yaşamlarını mutlu, huzurlu ve güzelliklerle dolu geçirmelerinde onların çocukluklarında bu güzellikleri görme ve yaşamlarının etkili olduğu görülmüştür. Aynı zamanda bu dönemde dinlenen metinlerin ve okunan kitapların da hayatta kalıcı izler bıraktığı ve çocuğun geleceğini şekillendirmede önemli roller üstlendiği söylenebilir. Bu yüzden çocuklara hitap eden edebi eserlerin estetik değerlerinin hayati bir değere sahip olduğu görülmektedir. Masal kahramanları *Gabak Gız* masalında olduğu gibi betimleme ile anlatılmıştır. Betimlemeli anlatım da masalarda farklı kalıplar içinde sık kullanılmıştır. Bütün bu anlatımlarda da Kıbrıs ağzının ses ve yapı özellikleri de kendini göstermiştir. Yeyceyik, açallar, gız, gabak, onnar, heman, gosgocaman, başlallar, gibin...

Bulgular

Dil ve edebiyat zevkinin oluşması ve gelişmesine masalların önemli katkısının olduğuna şüphe yoktur. Masal dinleyicisi, sürekli karşısında iyi konuşan birisini gördüğü için bundan etkilenmemesi beklenemez. Okunan dinlenen masallar sözlü ve yazılı her iki becerinin gelişmesini sağlayabilir. Masallar ile sade ve rahatça anlaşılır bir dili kullanım kazanmış olacaktır. Masallardaki kalıp sözlerin kullanım amaçları dikkat **çekicidir**. Aslında masalla hiçbir ilgisi olmayan bazı kalıp sözlerin masalarda yer almasının amacı dinleyicinin ilgisini çekmek ve onu masal dünyasına girişe hazırlamak içindir. Bu bağlamda tek başına bir masal bile başlı başına bir ders olarak da düşünülebilir. Öyle ki çekilen dikkatle başlanan masal, çeşitli olaylarla gelişmekte ve değerlendirme yani verilen, çıkarılan dersle bitmektedir

Hikayeye dayalı her tür gibi masallar da belli bir düzene sahiptir. İlginç ve ilgi çekici bir tekerlemelerle ile başlayan masallar, kahramanların tanıtımıyla devam etmekte (serim) çeşitli olaylarla gelişmekte (düğüm) ve dilek, temenni veya duayla sonuçlanmaktadır (çözüm). Masal bölümleri, diğer türlere göre daha belirgindir. Bu düzen ve plan sayesinde öğrencilerin “estetik” algılarına katkı sağlanabilir.

Masallar kelime çeşitleri ve ifade kalıpları (deyim, atasözü, özlü söz, ikilemeler, taktitler benzetmeler, dua ve beddualar gibi) açısından oldukça zengindir. Bireylerin bunları okuması, dinlemesi ve anlatması (sözlü ve yazılı) zamanla bunları edinmesiyle sonuçlanacaktır. Sözlü ve yazılı anlatımın ve dolayısıyla düşüncenin gelişmesi için iyi bir kelime hazinesi son derece önemlidir. Bu da onların düşünce dünyalarına çeki düzen verecek ve sorunlarını çözmelerini kolaylaştırıp daha iyi ve güzel bir hayat sürmelerine sebep olabilir.

Masalların hayali olay ve kahramanları vasıtasıyla kendine ayna tutmuştur. Özlemlerini ve umutlarını bu sembolik figürlerle dile getirerek kendi iç dünyasını dışa vurabilmiş yani rahatlayabilmiştir. Masallar insanlar için bir nevi rahatlatıcı unsurdur. Masalların sonunda genelde iyiler kazanmakta, güzellikler ödüllendirilmektedir. İyilik ve güzelliklerin, sağduyulu kişilerin kazanması dinleyenlere psikolojik bir rahatlama imkânı sağlarken kötülerin, yalancılardan, hırsızların, haksız kişilerin cezalandırılması, gerçek hayattaki uygulamalar karşısında bunalan ve ümitsizliğe düşen insanları yeniden hayata bağlamaktadır.

Sonuç ve tartışma

Masallar çağlar boyunca değiştirilip yeniden biçimlendirilmiştir. Sözlü gelenek içerisinde uzun bir süreç takip ederek bugünkü duruma gelen masalların dilden dile kulaktan kulağa aktarılması onların açık, akıcı, kulağa hoş gelen bir yapıya sahip olmalarını sağlamıştır. Masallardaki geleneksel değişimin, anlatana ve anlatılana bağlı olduğu görülmüştür. Çünkü anlatıcı, masalı anlatırken kendi yaşamına ve deneyimlerine göre değişik bir yapı ve üslup içerisinde aktarımlar yapmaktadır. Durum böyle olunca toplumların duyarlılıkları, beğenileri, değer yargıları ve inançları masalların içine serpiştirilmiştir. Masallar üsluplarının sağlamlığı ve etkileyici olmaları sayesinde insanlarda güzellik duygusuna sebep olmuştur. Estetik değerlerin günümüz çocuklarına da önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Masalların estetik değer oluşturmada kullanılabilmesi için öncelikle bu yönü güçlü olan masalların incelenmesi gerekmektedir. Daha sonra da nitelikli masal metinlerinin çocuklarla buluşturulması gerekmektedir. Yine estetik değere sahip yeni masalların yazılması sağlanabilir. Ayrıca, çeşitli etkinliklerle çocukların estetik yönden gelişmeleri sağlanabilir. Seçilen masal örneklerinin akıcı üslup ve anlatımı, kısa ve uyaklı cümle yapısı, “güzellik, iyilik, doğruluk” gibi estetik değerleri ele alması vb. özelliklerinden yararlanılarak bir yandan çocuğun hayal gücü, yaratıcı ve eleştirel düşünme becerisi geliştirilebilir. Bu noktada seçilecek masal örneklerinin, tamamen ilgi çekici ve sürükleyici olmasına özen gösterilmelidir. Özellikle ilgi çekebilecek duygulara hitap edebilecek içinde okuyanın kendisini bulabileceği kahramanların yerine kendilerini koyabilecekleri vb. ilişkiler ağı içerisinde olabilecekleri metinler çekmektedir. Metinler özellikle estetik ve ahlaki değerleri ele almalıdır. Böylece hem okuyanda estetik zevk oluşturulacak hem de olumlu kişilik özellikleri kazandırılmış olunacaktır. Bütün Türk masallarında olduğu gibi Kıbrıs Türk masallarında da aynı akıcı bir ifade bulunmaktadır. Kalıp sözlerin dışında devrik cümleler, tekrarlanan biçimler yer almaktadır. Ayrıca, karşılıklı konuşma ifadeleri de sıkça kullanılmıştır. Masallarda genellikle karşılıklı konuşma hakim olmuştur. Bu durum da estetik ifadeyi ve yapıyı da şekillendirmiştir.

KAYNAKÇA

- Alpöge, G. (2003). Çocuk Edebiyatının Çocuk Gelişimine Katkısı. *Çoluk Çocuk*, 24, 32- 33.
- Arıcı, A.F.(2016). Estetik Değer Oluşturmada Masalların Rolü: Türk Masalları Örneği. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 1017-1035.DOI=10.17556/jef.92998.
- Bilkan, A. F. (2001). *Masal Estetiği*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Boratav, P.N.(1991). Masal: Olağanüstü ile Gerçeği Birleştiren Sanat. *Folklor ve Edebiyat Dergisi*, 2, 276-79.
- Boratav, P. N. (1998). *Zaman Zaman İçinde*. İstanbul: Adam Yayıncılık.
- Güneyli, A. , Konedraı, G.(2008). *İncircinin Dediği* adlı Kıbrıs Türk Masalının Kişilerarası İletişim Çatışmaları Açısından Çözümlemesi., *Milli Folklor*, 20(77), 75-82.
- Gökçeoğlu, M. (1997). *Bir Varmış Bir Yokmuş*. Lefkoşa: Er Reklam Yayınları.
- Gökçeoğlu, M. (2005). *Toplu Masallar I-II*. Lefkoşa: Özyay Matbaası.
- Güngör, E. (2010). *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Öznur, Ş.(2004). *Kıbrıs Halk Masallarında Kullanılan Biçimsel(Formel-Kalıplaşmış Sözler) Ögeleri ve Masalların Epizotları* . XXII. Halkbilimi Sempozyumu Bildirileri, 87-117.
- Öznur, Ş.(2002). Kıbrıs Türk Masallarının Dil Özellikleri . *Halkbilimi*, 6(50), 154-158.
- Öznur, Ş. ; Sadrazam E.(2004). *Beşi Bir Yerde, Kıbrıs Masalları*. Lefkoşa: Gökada ve Rüstem Kitabevi Yayınları.
- Sarıyüce, H. L. (1979). Ders veren Türk masalları, *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi* 18, 8533-8535.
- Sever, S. (2003). *Çocuk ve Edebiyat*. Ankara: Kök Yayıncılık
- Türk Dil Kurumu (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara:Türk Dil Kurumu.
- Yorgancıoğlu, O. (1980). *Kıbrıs Türk Folkloru*. KKTC-Lefkoşa.
- Yorgancıoğlu, O.(1998). *Kıbrıs Türk Folklorundan Derlemeler-Masallar I*, Mağusa.